

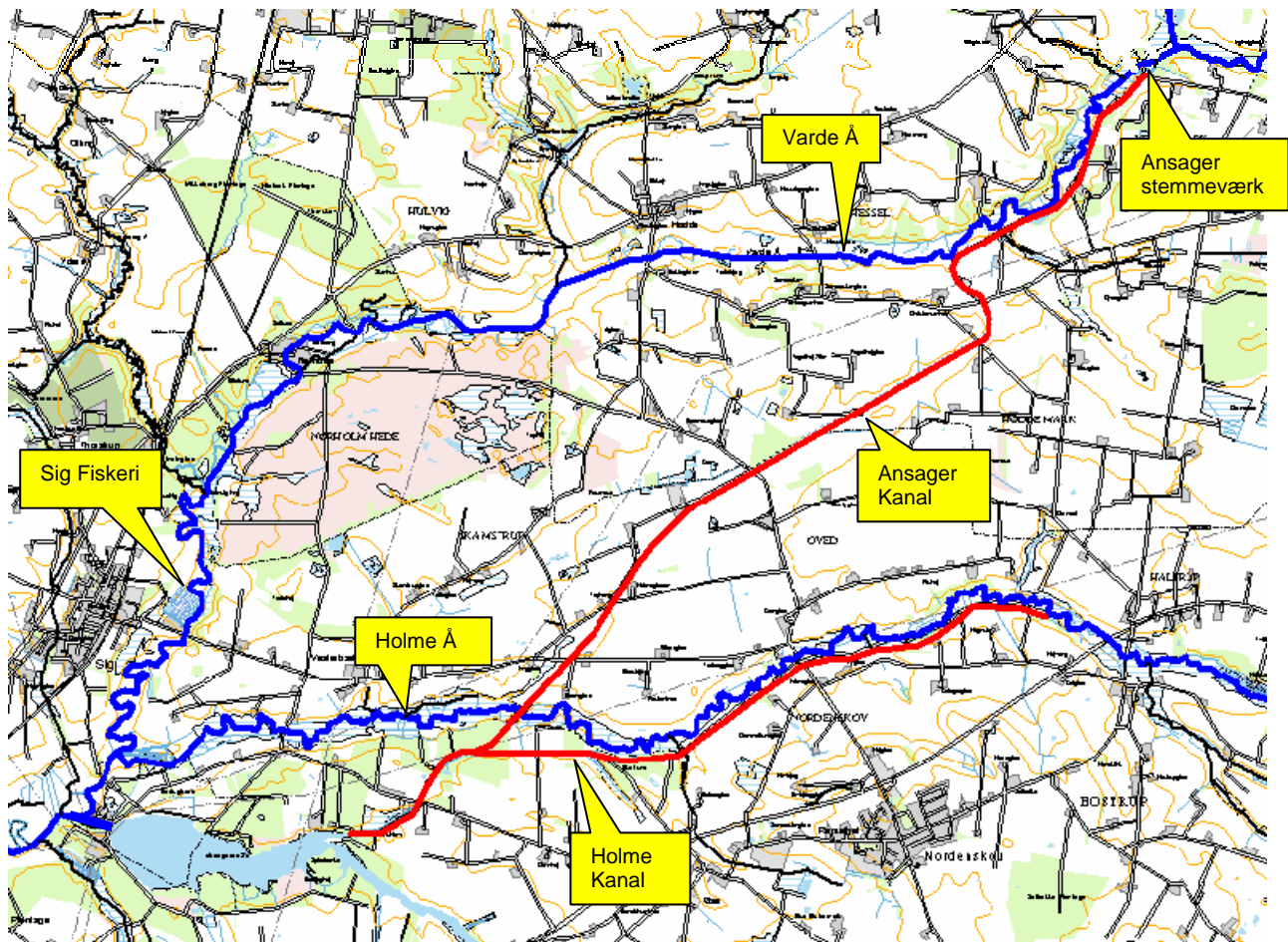
Genopretning af Varde Å-systemet

Den 28. oktober 2004 var en skelsættende dato for snæbel og laks i Varde Å: Efter mange års bestræbelser på at forbedre forholdene for laksefisk i å-systemet meddelte Sydvest Energi på et møde med Ribe Amt og Skov- og Naturstyrelsen, at man ønsker at indstille driften på Karlsgårde Vandkraftværk i løbet af en 10-årig periode. Formålet er at stille al vandet gratis til rådighed for genopretning af Varde og Holme åer. Sydvest Energi gav samtidig tilsagn om at støtte genopretningen af vandløbene med 3,5 mio. kr. Få dage senere besluttede staten at afsætte 15,5 mio. kr. til delvis finansiering af Varde Å's genopretning.

At nå så vidt har været en meget lang proces. Den første kontakt mellem Ribe Amt og kraftværkets ejer blev taget i efteråret 1986, hvor de to parter besluttede at lade en fælles arbejdsgruppe undersøge, beskrive og foreslå løsninger vedrørende drifts- og miljøproblemer omkring kraftværket. Arbejdsgruppens rapport fra 1987 blev de følgende år efterfulgt af nye arbejdsgrupper, undersøgelser, forhand-

linger, politiske overvejelser, rapporter og pjecer. Den løsning, som der nu er opnået enighed om, har under det meste af forløbet været ønskemålet, men især økonomien omkring dels nedlukning af værket, dels miljø- og naturmæssig nyttiggørelse af vandet i forbindelse med genopretning af Varde Å og Holme Å, har hele tiden voldt problemer.

Når genopretning af Varde og Holme åer nu er mulig skyldes det ikke mindst Sydvest Energis vederlagsfrie afgivelse af alle rettigheder til udnyttelse af vandet til vandkraftproduktion, idet man har erkendt, at det omgivende samfund nu prioriterer natur og miljø højere end vandkraft. Endvidere, at staten på baggrund af sine forpligtelser omkring sikring af laksefisken snæbel mod udryddelse, har afsat midler til genopretning af vandløbene, hvortil der forventes EU-støtte via LIFE NATURE-midlerne. Medvirkende har det også været, at de berørte kommuner støtter projektet og at en lang række lodsejere og foreninger har udtrykt sig positivt med hensyn til genopretning af vandløbene.

Projektfaser

Det er planen at gennemføre genopretningen i to faser:

Fase 1: I perioden 2006 – 09 udvides Varde Å på strækningen fra Ansager stemmeværk til afløbet fra Karlsgårde Sø, så den bliver i stand til at rumme hele sin oprindelige vandføring. Endvidere fjernes spærringer for fiskenes vandringer ved Ansager stemmeværk og Sig Fiskeri. Til dette projekt er EU søgt om 60 % støtte.

Fase 2: I perioden 2010 – 2014 udvides Holme Å fra Hostrup stemmeværk til udløbet i Varde Å, så den kan rumme væsentligt mere vand end i dag. Forinden vil det være undersøgt hvor meget vand Karlsgårde Sø har behov for til sikring af tilstrækkelig iltforsyning og acceptabel miljøkvalitet. Resultatet af undersøgelsen vil være retningsgivende for hvor meget vand der kan ledes i åen – og dermed retningsgivende for Holme Kanals videre skæbne.

Fase 1 indgår i den støtteansøgning, som Ribe og Sønderjyllands Amter og Skov- og Naturstyrelsen har sendt til EU den 7. januar 2005. Ansøgningen omhandler projekter i Varde Å, Sneum Å, Ribe Å og Vidå.

Projektpakken har til formål at gennemføre den nationale handlingsplan til forbedring af forholdene for den udryddelsestruede laksefisk snæbel, som Danmark er forpligtet til. Det skyldes, at arten i hele verden kun findes i lille antal i visse syd- og sønderjyske vandløb med udløb i Vadehavet. En lang række andre arter vil også have stor gavn af projekterne, herunder de oprindelige laksestammer i Varde Å og Ribe Å. Dertil kommer store landskabelige gevinster. Et forhåbentligt tilsagn om EU-støtte til projektpakken forventes omkring den 1. september 2005. Hele projektpakken koster 105 mio. kr. at gennemføre. Heraf koster Varde Å-projektet 40 mio. kr.

Genopretning af Varde å – Fase 1

Genopretningen af Varde Å indebærer først og fremmest genskabelse af den vandføring, som åen havde før 1945. Det vil sige, at åen skal kunne transportere vandmængder på op til 15-20 m³/sek., hvilket er 2-3 gange mere end de største vandføringer i dag. For at få plads til den øgede vandføring skal åen gøres bredere og dybere. Det indebærer, at der skal opgraves ca. 450.000 m³ jord.

Den del af åen, som skal genoprettes, er i dag 15,5 km lang, mod oprindeligt ca. 20 km. Afkorting af længden fandt sted i forbindelse med åens regulering i 1950'erne, hvor 35 åslynger blev afsnøret mellem Hessel og Nørholm. Ved genopretning af åen vil det være oplagt at åbne flest muligt af disse åslynger efter aftale med lodsejerne, så åen kan få det meste sin oprindelige længde tilbage.

Snæbel

Varde å før regulering i 1950'erne. Åens nuværende forløb er vist med rødt. Ansager Kanal er vist med stiplede sort.

Genopretning af åen omfatter desuden fjernelse af to opstemninger, som spærrer for fiskenes vandringer til gydepladserne i Grindsted og Ansager åer med tilløb. Det drejer sig om Ansager stemmeværk og stemmeværket ved Sig Fiskeri.

Ved *Ansager stemmeværk* er der i dag en vandstandsforhøjelse på ca. 2,5 m, som skal udlignes i forbindelse med flytning af vandet fra Ansager Kanal til Varde Å. Der anlægges et ca. 500 m langt stryg nedstrøms stemmeværket, så ca. halvdelen af vandstandsforhøjelsen ved stemmeværket udlignes. Resten udlignes når stemmeværket fjernes. Forinden skal der opgraves en del sand fra åløbene opstrøms, så man undgår for kraftig sandvandring til den genoprettede Varde Å.

Ved *Sig Fiskeri* anlægges tilsvarende et langt fiskepassabelt stryg nedstrøms dambrugsstemmeværket. Stemmeværket erstattes af en bred overfaldskant som sikrer, at selv store vandmængder kan passere bygværket uden væsentlige vandstandsændringer opstrøms. Vesterbækvej med dæmning, samt fiskeriet med 3 beboelsesejendomme midt i ådalen, virker som en prop i dalen, når åens vandføring flerdobles. Derfor anlægges et biløb vest om fiskeriet til afledning af en del af vandet. Biløbet føres gennem en eksisterende kanal langs fiskeriet og videre mod syd under Vesterbækvej gennem et nyt ståltunnelrør. Herfra videre til den nordlige arm af en gammel åsløbe, som oprenses.

Også ved *Nørholm* anlægges biløb. Tilløbskanalen til Nørholm Mølle oprenses og åbnes. Det samme gælder en gammel voldgrav øst for Nørholms park. Voldgraven forbindes mod syd med afløbskanalen fra Nørholm Mølle. Ved anlæg af de to biløb vil der ikke være behov for udvidelse af åen vest om Nørholm. Samtidig genoprettes kulturmiljøet omkring godset og den gamle vandmølle.

Grundlaget for genopretning af Varde å er, at al det vand, der siden 1945 er ledt til Karlsgårde Sø via *Ansager Kanal*, fremover skal ledes til Varde å. Når vandet er flyttet, vil kanalen ikke længere være vandførende, bortset fra det drænvand, som i dag ledes til kanalen. Spørgsmålet er, hvad der herefter skal ske med kanalen? I forbindelse med skitseprojekteringen er det klarlagt, at udvidelse af Varde å vil efterlade en del overskudsjord, som vil kunne anbringes i Ansager Kanal. Det er imidlertid ikke tanken at fylde kanalen helt op – og da slet ikke på de strækninger, hvor kanalen løber mellem dæmninger. Baggrunden er bevidstheden om, at Ansager Kanal udgør en væsentlig del af de anlæg og den kulturhistorie, som knytter sig til Karlsgårde Vandkraftværk. Det er derfor hensigten at bevare kanalen i ét eller andet omfang som kulturspor i landskabet.

Karlsgårde Sø påvirkes ikke på anden måde, end at vandtillæden reduceres med ca. 75% ved gennemførelse af fase 1. Søens vandstand ændres imidlertid ikke deraf, idet gennemstrømningen gennem turbinerne reduceres tilsvarende.

Borgerindflydelse på projektet

Endnu foreligger der kun skitseprojekter for åens udvidelse og for fjernelse af spærringerne ved Ansager stemmeværk og Sig Fiskeri. Skitseprojekterne er bl.a. udarbejdet på baggrund af generelle tilkendegivelser fra lodsejerrepræsentanter og interesserede organisationer.

I forbindelse med detailprojektering af navnlig udvidelsen af Varde å, er der i høj grad behov for omhyggelige drøftelser og forhandlinger med især de enkelte berørte lodsejere om åens fremtidige forløb og skikkelse, samt omfanget af og vilkårene for midlertidige eller varige rådighedsindskrænkninger på arealerne langs Varde Å. Tilsvarende er der behov for dialog med lodsejere langs Ansager Kanal og andre interesserede parter om kanalens videre skæbne.

Tidsplan for projektet

Selvom der er arbejdet med Varde Å-projektet i lang tid, starter den egentlige projektperiode først omkring 1. september 2005, hvor det endelige støttetilsagn fra EU forventes at foreligge. Projektperioden løber herefter frem til midten af 2009, hvor Varde Å vil være bragt tilbage til sin oprindelige tilstand. Selve anlægsarbejdet i marken forventes at foregå fra og med 2007 og fremefter. Inden anlægsarbejdet kan sættes i gang er der et stort forberedende arbejde:

Forberedelse og detailprojektering

Som det første er der sat gang i arbejdet i de rådgivende følgegrupper, som holdt deres første møder i begyndelsen af april 2005. Næste skridt er en besøgsrunde i sommeren 2005 til samtlige lodsejere ved Varde Å, hvor en lang række forhold på den enkelte ejendom skal drøftes igennem, herunder dyrknings- og afvandingsforhold, adgangsveje, deponeringsmuligheder for overskudsjord, åbning af åslynger, erstatningsforhold m.v. Registrering af disse forhold er væsentlige for den efterfølgende detailprojektering, som forventes gennemført i første halvdel af 2006 i samarbejde med følgegrupperne.

Ansager stemmeværk

Med henblik på inddragelse af både lodsejere og interesserede organisationer har amtet nedsat to følgegrupper, som skal rådgive om de overordnede retningslinierne for detailprojektering af dels åens, dels kanalens fremtidige indretning og benyttelse. Følgegrupperne skal endvidere rådgive om hvilke emner, der skal inddrages i de forestående samtaler og forhandlinger med lodsejerne forud for detailprojekteringen. I følgegrupperne sidder repræsentanter for amtet, Skov- og Naturstyrelsen og Sydvest Energi, lodsejere, grønne organisationer samt institutioner med særlig faglig viden. Referater fra følgegruppemøderne vil kunne ses på amtets hjemmeside.

Lodsejerrepræsentanter for følgegrupperne er anført nedenfor.

Planlægning efter planloven.

Sideløbende med projektforbereelserne forestår et stort arbejde i henhold til planlovens bestemmelser. Varde Å-projektet repræsenterer så stort et indgreb i landskabet, naturen og miljøet, at det griber ind i *Regionplanen for Ribe Amt*. I forbindelse med den igangværende revision af regionplanen skal den gældende plan justeres, så den kan "rumme" projektet. I den forbindelse vides det allerede, at målsætningen for Ansager Kanal (laksefiskevand) skal ophæves. Endvidere skal der tages stilling til, hvorledes man på én gang kan gennemføre projektet og samtidig opretholde kulturmiljøet i tilknytning til Karlsgårde Vandkraftværk med tilhørende dæmning, sø og kanaler. Det skyldes, at det samlede anlæg er karakteriseret som bevaringsværdigt i den gældende regionplan, dog således, at indgreb kan gennemføres, når blot kulturmiljøet bevares under én eller anden form. Spørgsmålet er: hvordan? Det skal afklares inden forslaget til ny regionplan er vedtaget og offentliggjort senest 1. november 2005.

Når regionplanen er revideret skal der udarbejdes et forslag til *regionplantillæg*, som sammen med en *VVM-redegørelse* (Vurdering af Virkninger på Miljøet) går nærmere i detaljer med projektet og vurderer alle miljømæssige konsekvenser. Forslaget til regionplantillæg og VVM-redegørelse forventes fremlagt for offentligheden i 8 uger i sommeren 2006. Endelig vedtagelse forventes i oktober 2006.

Myndighedsbehandling af projektet

Når regionplanen er revideret og detailprojekteringen er foretaget, er banen klar for udarbejdelse af et konkret forslag til genopretning af Varde Å. Forslaget beskriver i detaljer ændringerne i åen og kanalen, samt miljø- og afvandingsmæssige konsekvenser heraf. Forslaget vil blive fremlagt for offentlig-

heden i 8 uger i sommeren 2006, altså samtidig med fremlæggelsen af VVM-redegørelse og forslag til regionplantillæg. Det forventes, at der i fremlæggelsesperioden vil blive afholdt et offentligt møde om forslaget, og alle interesserede kan inden udløbet af perioden sende bemærkninger, ændringsforslag eller indsigelser til amtet. Når fremlæggelsen er overstået kan amtsrådet hen på efteråret 2006 behandle og

vedtage projektet under hensyn til de tilkendegivelser, som foreligger fra offentligheden. Konkret træffes der afgørelse i henhold til naturbeskyttelsesloven og vandløbsloven. Herefter kan vedtagelsen af projektet påklages til henholdsvis Naturklagenævnet og Skov- og Naturstyrelsen.

Yderligere information

Information om Varde å-projektet kan fås ved henvendelse til:

Ribe Amt,	Ove Kann,	tlf.: 7988 6805,	email: ok@ribeamt.dk
Ribe Amt,	Egil Sønderby,	tlf.: 7988 6927,	email: es@ribeamt.dk
Skov- og Naturstyrelsen,	Jan Steinbring Jensen,	tlf.: 7482 6105,	email: jsj@sns.dk

Følgegruppernes lodsejerrepræsentanter:

Lodsejerrepræsentanter - Følgegruppe for Varde Å:

Evald Johnsen,	Vardevej 68,	6800 Varde
Niels Peter Kristensen,	Hulvigvej 23,	6862 Tistrup
Kurt Kristensen,	Vejlevej 20,	6862 Tistrup
Erik Sørensen,	Skamstrupvej 3,	6800 Varde
Kjeld Deigaard,	Grødevej 32,	6862 Tistrup
Ole Sørensen,	Hulvigvej 9,	6862 Tistrup

Lodsejerrepræsentanter - Følgegruppe for Ansager Kanal:

Andreas Søgaard,	Vesterbækvej 64,	6800 Varde
Erik Arnbjerg Nielsen,	Vesterbækvej 62,	6800 Varde
Gunnar Hansen,	Grødevej 49,	6862 Tistrup
Lars Hermansen,	Kærgårdsvej 47,	6800 Varde
Frode F. Kristensen,	Vesterbækvej 73,	6800 Varde
Vagn Borg,	Grødevej 24,	6862 Tistrup

Nyttige Internet-adresser:

- Om *Snæbelprojekterne i Varde å, Sneum å, Ribe å og Vidå*:
www.ribeamt.dk/sw688.asp
www2.skovognatur.dk/nyheder/nyhedstext/naturgenopret.htm
www.sja.dk (søgeord: "snæbel")
- Om *Den Nationale Forvaltningsplan for Snæbel*:
www2.skovognatur.dk/udgivelser/2004/Forvaltningsplan_for_snaebel_DK1.pdf
- Om *Den Nationale Forvaltningsplan for Laks*:
www.skovognatur.dk/Udgivelser/Tidligere/2004/laks.htm